

EESTI ADVOKATUUR

ESTONIAN BAR ASSOCIATION

Liisa-Ly Pakosta

Justiits- ja digiminister
Justiits- ja digiministeerium
info@justdigi.ee
marilin.reintamm@justdigi.ee

Teie 07.11.2025 nr 8-1/8971-1
Meie 03.12.2025 nr 1-8/25/40-4

Eesti Advokatuuri seisukohad KS ja KrMS muutmise eelnõule (kohtukorralduse muudatused)

Lugupeetud Liisa-Ly Pakosta

Täname, et olete advokatuurile andnud võimaluse avaldada arvamust kohtukorralduse muudatusi käsitleva eelnõu osas.

Advokatuur on seisukohal, et iseenesest muudatused, mis võimaldaksid kiiremat, efektiivsemat ja kättesaadavamat menetlust, on teretulnud ja vajalikud. Samuti on nõustumisväärsed kohtute seaduse muudatused, mille eesmärk on toetada kohtunikku tema erialateadmiste ja oskuste täiendamisel ning kohtunikuameti ajakohastamine ja atraktiivsemaks muutmine, st muudatused, millega nähakse ette kohtunikule tagasiside andmise korraldus, lihtsustatakse kohtuniku osalise töökoormusega töötamise taotlemist, täpsustatakse kohtuniku ametipiiranguid ja väljaspool kohtunikuametit töötamise tingimusi, pikendatakse kohtuniku distsiplinaarvastutuse kehtivust ja täpsustatakse kohtunikukandidaadi julgeolekukontrolli. Nendes küsimustes muudatustega võiks liikuda edasi isegi juhul, kui põhimõttelisemad muudatused nõuavad pikemat ettevalmistusaega.

Küll aga on problemaatilised muudatused, mis näevad ette kohtute ühendamise ning uue juhtimismudeli. Eelnõu seletuskirja pinnal ei ole üheselt selge, kas tänaste kohtupidamisega seotud probleemide lahendamiseks on eelnõuga kavandatud kohtute ühendamine ja juhtimismudeli kardinaalne muutmine kõige tõhusamad meetmed või oleks õigusemõistmise kvaliteeti ja kohtute töökorralduse tõhusust võimalik tõsta ka järk-järguliselt ning teiste meetmetega, sh nt infotehnoloogiliste lahenduste arendamise ja kasutuselevõttuga.

Rõhutame, et kindlasti tuleks kohtureformi osas maksimaalses võimalikus ulatuses arvestada kohtute ja kohtunike endi seast tõstatatud probleemkohtade ja konstruktiivse tagasisidega, kuna reform puudutab eelkõige kohtunikke, kellest saavad ka reformi peamised elluviijad. Ka ei peaks kohtute liitmine siiski olema ainuke kohtupidamise efektiivistamisele suunatud meede. Kindlasti oleks vajalik ka riigipoolsete täiendavate vahendite leidmine kohtute haldamiseks ja rahastamiseks.

Leiame, et täiendav sisuline arutelu kavandatavate muudatuste ning muudatustega kaasnevate võimalike riskide üle on vajalik veendumaks, kas kavandatud kujul planeeritavad põhimõttelised muudatused täna toimivas kohtusüsteemis eelnõuga soovitud eesmärki täidaksid. Täiendavat arutelu vajavad kindlasti järgnevad teemaderingid:

1. Eelnõu eesmärgid on ebamäärased

Pole selge, millist probleemi “tänapäevase töökorralduse”, “kohtunike sõltumatuse tõstmise” või “õigusemõistmise kvaliteedi parandamisega” lahendatakse. Erinevad uuringud näitavad, et Eesti kohtusüsteem on juba täna Euroopa Liidu riikide seas väga tõhus, sõltumatu ja kvaliteetne. Seetõttu vajaks detailsemat selgitust, mis on eelnimetatud eesmärkide saavutamise puudujäägid käesoleval ajal.

2. Kohtunike sõltumatuse ohud

Uue juhtimisstruktuuri loomine (eestseisused) võib tegelikult vähendada kohtunike autonoomiat ja suurendada bürokraatiat, mitte tugevdada sõltumatust.

3. Kohtute liitmise tõhusus on küsitav

Teadusuuringud (sh Rootsi, Hollandi, USA ja Itaalia põhjal) näitavad, et kohtute liitmine ei anna mastaabisäästu, vaid võib isegi vähendada tõhusust ja tekitada erinevaid juhtimisega seotud probleeme. Kui eeldus on, et kohtute arvu vähendamisega säästetakse kohtuesimeeste palgaraha näol, siis tekib küsimus, kas on arvestatud sellega, et suure töötajatega organisatsioonides on lisaks kohtu esimehele vaja juhtimisülesande täitmiseks n-ö vahejuhte, et tagada tänapäevane töökorraldus, mis on üks eelnõu eesmäärke. Isegi, kui seda vahejuhtide ülesannet hakkavad täitma kohtunikud nende palga eest (ehk palgakulu näiliselt ei suurene), siis juhtimisülesanded vähendavad aega, mida nad saavad pühendada õigusemõistmisele.

4. Kohtunike töökoormuse probleem ei lahene liitmisega

Statistika näitab, et kõigis maakohtutes on töökoormus ühtlaselt suur, mistõttu liitmine seda ei vähenda. Toimiv lahendus oleks kohtunike kohtade täitmine ja täiendav rahastus, samuti infotehnoloogia, sh tehisintellekti tööriistade laialdasem kasutuselevõtt.

5. Asjade üleriigiline jagamine tekitab õiguslikke küsimusi ja praktilisi probleeme

Eelnõu ja seletuskirja pinnalt jääb ebaselgeks, kuidas kohtuasjade jagamine täpsemalt toimuma hakkab ja see on jäetud kohtu otsustada, kuigi PS § 24 lg 1 tulenevalt ei saa kohtualluvuse määramine olla kohtute endi otsustada. Menetlusosalistele muutub ebaselgeks, kus ja millal istung toimub. Ei ole selge, kuidas on menetlusosalise vaatest tagatud võimalus menetleda oma asja mõistlikult ja ilma tarbetu sõidukohustusega. Täielikult analüüsimata on ka küsimus, kuidas riigi õigusabi osutavate advokaatide täiendav sõitmisvajadus mõjutab riigi õigusabi kulude kasvu ning tööaja otstarbekat kasutamist – ei saa eeldada, et rahaline mõju puudub. Mõistetavalt on reformi puhul keskset tähelepanu saanud riigi vahendite kulutõhus kasutamine. Samas tuleb arvestada ka mõju menetlusosalistele ning nende kaitsjatele või esindajatele, sealhulgas ühiskonna kogukulu (kaotatud tööaeg ja sellega kaasnev väiksem arv töötunde).

Näitena, juba täna on näiteks kohtuvaidluses, kus Hiiumaa talunik vaidlustab PRIA haldusakte, vajalik reisida Hiiumaalt Tartusse ning kaebajal kulub kohtus käimiseks vähemalt kaks päeva (või isegi kolm, kui kohtusse on vaja jõuda varahommikul või istung lõpeb õhtul). Kui tänases päevas võib seda pidada kurioosseks üksiknäiteks, siis kui kohtu tööpiirkond on üleriigiline, võib olla oht, et selliseid olukordi saab olema tunduvalt rohkem. Kui ühiskond peabki riigieelarve säästmise eesmärgil sellise lahendusega arvestama, peaks seda ausalt tunnistama ning seletuskirjas kirjeldama, et reformi osas saaks teha otsuseid kaalutletult ja tegelikud kulud riigile ja ühiskonnale oleks selged. Nagu märgitud, suurenevad sellise töökorraldusega menetluskulud, sealhulgas riigi õigusabi kulud. Lisaks kuludele, võib kaasneda muid probleeme, näiteks ei pruugi inimestel olla võimalik olla töökohalt nii kaua eemal, et teistesse linnadesse kohtusse sõita. See võib pärssida juurdepääsu õigusemõistmisele ning takistada kohtumenetluse eesmärke, sh asjade lahendamist õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.

6. Kohtunike spetsialiseerumine on juba toimiv

Eelnõu ei pruugi anda lisaväärtust, sest kohtunikud on ka praegu erialaselt spetsialiseerunud. Kohtute liitmine võib spetsialiseerumist küll mõnevõrra parandada ja see võib kohtu tööd tõhustada. Samas tuleb arvestada, et spetsialiseerumisel on ka varjuküljed, näiteks töö vahelduslikkuse vähenemine (läbipõlemise risk), samuti spetsialiseerunud kohtuniku ametikohalt lahkumise järgselt asendamise raskused (vastavale valdkonnale samaväärselt spetsialiseerunud kohtunike puudumisel), mõnes õigusvaldkonnas õigusemõistmise pädevuse koondumine vaid kitsa ringi kohtunike kätte, kokkupuute kaotamine muude õigusvaldkondadega jm.

7. Negatiivseid mõjusid pole piisavalt hinnatud

Eelnõu seletuskiri keskendub ainult eesmärkidele ega analüüsi piisavalt riske, mis võivad kahjustada kohtuvõimu toimimist ja sõltumatust ning õigusemõistmise kättesaadavust.

Kokkuvõtvalt leiame, et saame nõustuda mitme eelnõu ettepanekuga, millele viitasime kirja alguses. Samas, samaliigiliste kohtute ühendamise ja kohtute uue juhtimismudeli loomise osas ei ole eelnõu küps. Enne niivõrd oluliste muudatuste läbiviimist tuleb kuulata ja arvestada eelkõige kohtunike ja kohtuametnike seisukohti ning täie tähelepanuga suhtuda riskidesse, mida kavandatud muudatuste kohta tehtud õigus- ja juhtimisalastes analüüsides esile tuuakse.

Lugupidamisega

allkirjastatud digitaalselt

Imbi Jürgen
Esimees

Merit Aavekukk-Tamm 6979 253
merit.aavekukk-tamm@advokatuur.ee